DORIN TUDORAN

„Pasaj de pietoni"

Deşi unele lucruri se repetă (şi în *Pasaj de pietoni* care, cu excepţia primului ciclu, este o reluare), rareori un volum al lui Dorin Tudoran seamănă cu precedentul, în fond abstracte, cerebrale, poeziile de debut din *Mic tratat de glorie* (1973) încercau să încarneze ideea într-o definiţie, să o proiecteze plastic într-o notaţie de obicei plină de fragedă expresivitate: *„se face dintr-o dată ziuă /de parcă nervii unei harfe /sini mingîiaţi velin de coada /păunului cel mătăsos ".* Ce poate fi în această barbiana sugestie decît o impresie matinală? Poezia se intitulează *Dimineaţă.* Alteori asocierile sînt şi mai ciudate, fără ca poezia să devină vreodată cu adevărat ermetică: *„ uneori cai împărăteşti ies noaptea din apă / să-şi usuce pletele la vocea lui net king cale".* Titlul: *Ansiedat.* Se observă în definitiv că sub aspectul manierist, şocant analogic, chiar extravagant, se ascunde o simţire melancolică, anxioasă, deşi gata oricînd să braveze, serioasă, fără a dispreţui farsa, avînd parcă permanent ceva sfidător în candoare. Privirea pe care poetul ne-o întoarce peste umăr de pe coperta acestui prim volum e a unui adolescent puţin îmbufnat şi pus pe rele!

Imediat după aceea, în *Cintece de trecut Akheronul,* probabil ca să nu mai pară juvenilă (deşi acesta îi e farmecul), poezia lui Dorin Tudoran îşi îngroaşe vocea, se sistematizează pe două-trei mari teme (sau, oricum, are aerul a o face), capătă amploare retorică, încercînd să imite remarcabile *(,, dar văd că a sosit încă o dată vremea plecării / şi eu nesocotind faptele zac de boala poeţilor melancolici").*

Uneori plutirea e, din nou, altceva: o culegere de poezii de dragoste, unele foarte eminesciene ca expresie, altele în stilul somptuos artificial al „romanţelor" lui A. E. Baconsky. Poezii de dragoste îşi întitula autorul şi ciclul final din *Mic tratat,* dar numai cu .greu, sub egotismul foarte tineresc, putem descoperi acolo crosul, în *Uneori plutirea,* chiar dacă fără „sinceritate" *(||ric* vorbind), căci Dorin Tudoran este un poet artizanal în acest stadiu, motivele şi figurile poeziei erotice se pot recunoaşte. Şi în volumul următor *O zi în natură,* al doilea ciclu cuprinde astfel de poezii, unele frumoase, fără a putea totuşi identifica nici aici o originalitate deplină. Iată *Cîntec* (reluat în *Pasaj de pietoni* sub titlul *Cîntecul vînătorului tînăr): „ Cîte cîntece mai sînt | Pînă la tine, mireasă, / Cît mai trebuie să cînt / Să-ţi topesc geamul la casă? II Cîte nopţi să mai aprind / Borangicul de pe mine / Ochiul cit să mi-l mai mint / cu minciuni far' de ruşine? ||*

cîte ape să mai trec / Pîn' la apa prefăcută / Clnd In sînge de berbec / Cînd în lacrimă de ciută? || Braţul cit să mi-l mai scald | în scăzutele izvoare / Pîn' să sune cornul, cald, / Pentru Marea Vînătoare? // Trupul cit să mi-l mai ung / Cu cel sînge far 'prihană / Că de-atîtea răni, n-ajung / Să-mi mai fac pe trup o rană". Acesta e stilul suav mahalagesc al lui M. R. Paraschivescu şi Lorca. Dar în ***Pasărea Emanuelta*** (din ***Uneori plutirea,*** reluată şi ea în ***Pasaj de pietoni)*** tonul, atmosfera, ritmul sînt ale lui Poe şi pe alocuri Botta: *„ în fiecare din nopţile solstiţiului de iarnă, / alunecă peste mine cin tecul Păsării Emanuelle. Şi, / dimineaţa, braţele mele albe strălucesc orbitor, ca / două pîrtii de schi. Dar niciodată n-am putut afla, / după dantela urmelor, direcţia spre care se îndreap- / ta, de fiecare dată, invizibila Pasăre Emanuelle".* Nevermore. Reminiscenţe de lectură, transcrieri voite şi uneori cu substrat polemic, ca aceste ***Fructe ale amintirii*** din volumul al patrulea, ***Respiraţie artificială,*** nu numai destul de nichitastănesciene în expresie, dar dedicate lui Nichita Stănescu: ,, *dumneavoastră aţi citit încîntaţl / **Fructele mîniei,** | Dumneavoastră consumaţi / numai fructe proaspete, | Dumneavoastră iubiţi | salata de fructe, / Dumneavoastră sînteţi fructele / unei anume realităţi, / Dumneavoastră şi numai Dumneavoastră /sînteţi pîndiţi şi admiraţi / de omul care-şi risipeşte / încă un rînd de dinţi / muşcînd în neştire, / din fructele de fier / ale amintirii. || Priviţi-l / pe bărbia lui / alunecă, pare că alunecă / un suc strălucitor ca un lac ultrarapid / uscat de acum cîteva milenii",* în ***Pasa/ de pietoni*** poetul renunţă la dedicaţie, ceea ce poate induce în eroare pe cititorul care simte ironizarea unui anumit protocol al liricii lui Nichita Stănescu.

Respiraţie artificială şi recentul ***Pasaj de pietoni*** (admirabil ilustrat grafic de Vasile Olac) conţin, într-o parte a lor, şi un cu totul alt tip de poezie, pe care o cred cea mai autentică şi modernă de pînă astăzi a lui Dorin Tudoran. De altfel, prima din aceste cărţi e reluată aproape toată în ciclurile ***Banchetul leproşilor*** şi ***Tenebrele speranţei*** din cea de a doua. ***(Semne particulare*** de la Editura *Eminescu,* fiind o curată antologie de autor). Astfel de întrepătrunderi arată ele înseşi, pînă la un punct, foarte lentul proces de decantare a poeziei lui Dorin Tudoran. Straturile se amestecă: definiţii plastice în maniera debutului, versuri clasiciste, ca acelea din ***Cîntec de trecut Akheronul,*** lirică erotică ceremonioasă şi artificială precum aceea din următoarele două cărţi. Noutatea, în timpul din urmă, o constituie poeziile cu aspect de parabolă şi cu temă morală sau socială, ce ating un punct major de interes în ciclul (şi în poemul cu acest nume) ***La vie en prose*** **din** ***Pasaj de pietoni.*** Un motto din Borges spune totul despre felul de experienţă

care aceste poeme îl au în vedere. Dar nu e numai tematica: ci şi f rrnula întrebuinţată. Poezia lui Dorin Tudoran s-a asprit considerabil • a adoptat un ton aproape dur. Au dispărut efectele căutate de stil, iciul de oglindă al poeziei de dragoste, şi în general înfăţişarea minoră Hjn poeziile anterioare. Poezia se apropie acum de formele discursului si ale prozei zilnice, e neglijentă, batjocoritoare, declarativă, dialogată, epică, directă, alegorică, nervoasă şi enervată. Sarcasmul vizează în special două categorii de fenomene: manipularea individului în unele din societăţile moderne, distrugerea personalităţii, domesticirea, îndobitocirea; şi rolul poetului, cu lupta lui, adesea desperată, contra celor care-l dispreţuiesc sau ucid.

Spre a o exemplifica pe a doua, iată o îngrozitoare parabolă cu Ante Pavelici, cel care, cu ,.mîini de pianist", scoate ochii poeţilor şi în care teroarea brună, a haidamacilor, a brutelor încătărămate, lovind în intelectuali, e încă o dată şi magistral evocată: *„Stau haidamacii l la umbra unui stejar: / mănîncă / plosca trece de la unul / la altul / ca o tir/ă de lux / mult rîvnită || cîte umil rîgîie / cîte unu! sună / de-ai zice că-şi dă sufletul /prin turul pantalonilor: /Sănătate, camarade!» / mai depqrte / abătut şi cu mîncarea neatinsă / dinaintea lui / el îi priveşte: / nu-şi poate ascunde dispreţul / mîinile lor nu-i plac | sînt murdare | crăpate / diforme - | rădăcini dezlănţuite || se-ncruntă / mai bagă o dată | mîna | în panerul de răchită | acoperit cu şervet alb | caută / pipăie / mîngîie agitat | nemulţumit se ridică / îşi şterge mîinile | cu o batistă albă de mătase / mîinile lui albe | cu degete lungi / şi bine desenate / - mîini de pianist - / apoi urlă: / «Idioţilor, / dar ochii lui, / ochii blestematului ăluia / de poet, / unde sînt? / Neisprăviţilor, / nu sînteţi buni de nimic!» || şi-n acelaşi timp / cu-o năprasnică lovitură de picior / răstoarnă panerul de răchită: / iarba pare o imensă masă de biliard / răvăşită - bile, / multe bile albe / însîngerate / numai bila roşie lipseşte; f Ante Pavelici a avut | încă o zi proastă - | mîine, cine ştie'"".*

(România literară, nr. 10, 1980)